

ANALIZA

U prilog antikapitalizmu

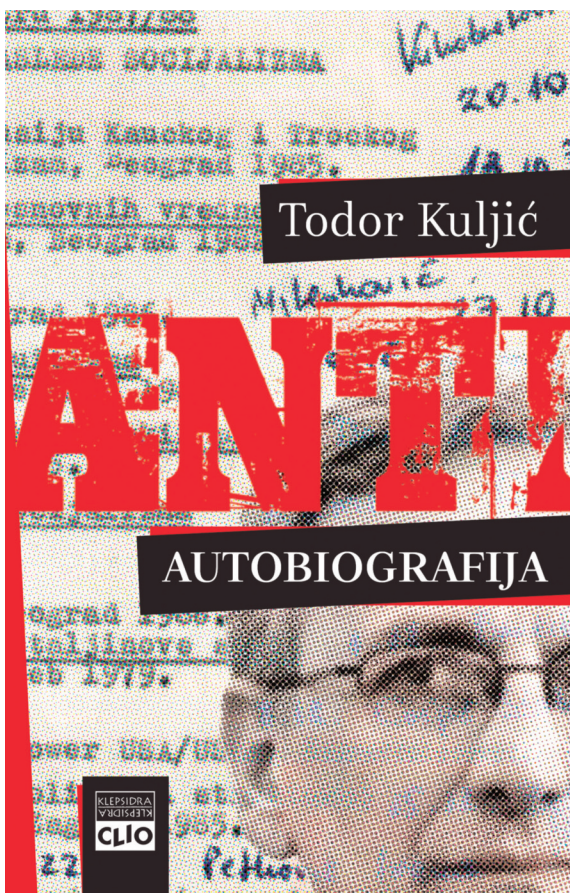
IVAN RADANOVIĆ

Tema *Antiautobiografije*, treće knjige profesora Todora Kuljića (1949) koju je nedavno objavio beogradski *Clio*, jeste uloga autobiografskog žanra u ocenjivanju prošlog i verifikaciji sadašnjeg vremena. Knjiga je nastavak analize nove epohalne svesti od restauracije kapitalizma do danas. Nju odlikuju samoposipanje laticama i demonizacija prošlog. Oba treba prozreti, objasniti i izvrnuti na postavu. Upravo to je autorova misija.

Ključni događaji menjaju društvene strukture, normativnu matricu i rađaju novu dominantnu svest. Nju kroz dominantan narativ oblikuju uticajne ličnosti - arbitri prošlosti. Tako je svuda i uvek kad stare vrednosti nestaju, a nove treba utabati: nakon 1945, 1989, 1991, 2000... Tada su potrebni orijentiri, vrednosno sidro sa kojim će se zajednica poistovetiti. Autobiografije su važan alat. Što je pisac uticajniji, to je i autobiografija. Njih uglavnom piše elita koja oblikuje prošla i buduća očekivanja, razočaranja, nade i sheme za razumevanje sadašnjosti. U tom smislu, ističu se memoari Vinstona Čerčila (*Drugi svetski rat*), Alberta Špera (*Sećanja iz Trećeg rajha*) i Dobrice Ćosića (*Piščevi zapisi*). Napisavši da će presude o (među)ratnom periodu „ostaviti istoriji, ali biti jedan od istoričara“, Čerčil je

braneći demokratiju branio britansku imperiju. Njegovi memoari, presvučeni antinacizmom, suštinski su konzervativni. Arhitekta Šper je, kao jedan od nacističkih čelnika, sugerisao da je moguće biti nacista i dobar čovek, čime se konvertovao u tehokratu koji je radio svoj posao. Komunista Ćosić se rebrandirao u demokratu i oca nacije. U pisanjima ove trojice, prema prof. Kuljiću, „dosta je govora o sebi, komentara svog ponašanja, samokritike, ali je najmanje samorefleksije“. Ćosić se nije ogradio od normalizacije nacionalizma, ali je priznao da je verovao u Tita zbog čega, u ovom smislu, još i najbolje prolazi.

Zanimljiva je burna 1968. Sve se manje podrazumeva da meta protesta širom Evrope nije bio socijalizam kao takav. Danas mu se pripisuje liberalna suština, ali to je bio zahtev za više socijalizma - izvornog i participativnog, a manje birokratskog. Danas, kad su kapitalizam i nacionalna država glavni referentni okvir, takve falinke su važne. Autor pravi razliku između autentičnog i korektnog sećanja. Priznajući da smo verovali u juče dominantan a danas odbačeni sistem, čuvamo autentičnost prošlosti u kojoj budućnost nije bila vidljiva. U suprotnom zapadamo u retrospektivnu iluziju da nam je sve od početka bilo jasno. Takvo sećanje je korektno, što on definiše kao „poželjno ponašanje i dobrovoljno trpljenje novog kolektivnog pritiska“. Novi pritisci nameću novi podoban jezik, iz kog su prognani pojmovi koji te pritiske razotkrivaju. Tako je klasni otpor tamjenja nacionalnim i građanskim. Eksploatacija ranjivošću. Solidarnost samilošču. Tako se pod tepih guraju vertikalni sukobi a pod-

stiču identitetski. Od Zapada do Baltika, najbolje prolazi heroizacija antikomunizma. Premda ni svaki diskontinuitet u mišljenju nije automatski konverzija, takvim mehanizmima konzervacije poretka treba se odupirati.

Ova knjiga je „profesionalno samoviđenje u kome je traženje istine složeno“. Protkana je autorovim samoviđenjem kao studenta, profesora sociologije i publiciste. Kao disidenta u socijalizmu i oponenta kapitalizmu. Kao sve-

SUOČAVANJE SA PORAZOM LEVICE MOTIV JE AUTOROVOG RADA OD 1990. A NAROČITO POSLEDNJIH PET GODINA. U DELIMA „MANIFEST SEĆANJA LEVICE“ (2021) I „PROGNANI POJMOVI“ (2018) EKSPPLICITNO SE BAVI KLASNIM SEĆANJEM, PA JE „ANTIAUTOBIOGRAFIJA“ SVOJEVRSNI NASTAVAK

doka dveju epoha čiju smenu prate lične prekretnice, razočaranja, dileme i samosumnje. Ukazujući na njih, samorefleksivno preispituje sopstveni otpor u vremenu. To je *kontrasećanje* - autentično sećanje na kontekst koji se ne može opet proživeti. Zato je ovo antiautobiografija, a ne autobiografija.

„Pozvani smo u Hirošimu (...) Mnogi vaši bližnji izgubili su živote kad je atomskom bombom vaš grad sravnjen sa zemljom. Odrasli ste uz priče preživelih (...) Taj susret neću zaboraviti, naročito kad Rusija preta da ponovo upotrebi nuklearno oružje“. Ove reči je 20. septembra 2023. predsednica Evropske komisije Ursula fon der Lajen uputila japanskom premijeru Fumiju Kišidi. Šta ovo znači? Nimalo slučajan lapsus deo je terminalne faze tranzicije

kolektivnog sećanja. Kad je maja 1945. u Francuskoj ispitivano javno mnjenje o tome koja je nacija najviše doprinela slomu nacizma, 57 odsto ispitanika reklo je SSSR a 20 odsto SAD. Kad je isto istraživanje urađeno 1994, mišljenje se preokrenulo: za SSSR se izjasnilo svega 25, a za SAD 49 odsto ispitanika. Godine 2018. udeli su bili 15 i 56...

Ovo ne iznenađuje, jer hegemoni neoliberalni diskurs EU odslikava strukturu nove moći. Čim je sa socijalizmom nestala i ideološka ravnoteža, okrenut je čurak naopako. Crveno je teror, a ne solidarnost. Uspeh je sticati, a ne deliti. Proleteru su sada preduzetnici, a jednakost uravnolovka. Nacizam a komunizam izblendirani su u totalitarizam, koji postaje sinonim za potonji. Prvi bleđi. Autor ispravno zaključuje da je „revizija prošlosti istorijsko pokriće neoliberalizma“. To znači da mu je socijalizam i dalje potreban kako bi fingirao sopstvenu nadmoć. Važan deo ideologije pobednika je i sećanje na poražene. Kakvo je to sećanje?

Suočavanje sa porazom levice motiv je autorovog rada od 1990. a naročito poslednjih pet godina. U delima *Manifest sećanja levice* (2021) i *Prognani pojmovi* (2018) eksplicitno se bavi klasnim sećanjem, pa je *Antiautobiografija* svojevrsni nastavak. Ipak, ona se ne čita lako. Autor kombinuje brojne discipline kako bi opisao kontekst i potencijal levice danas. Čitaoci probijanje kroz katkad složene koncepte, a često dugačke i stručnim pojmovima bremenite rečenice, mogu doživeti kao izazov. No, strpljen - spasen.

Baviti se antikapitalizmom u 2023. nije anahrono - naprotiv. Dela prof. Kuljića su važna za generacije koje su rođene nakon socijalizma. Viđenje prošlosti zavisi od pojmova koje

koristimo kad je proučavamo. Na odabir tih pojmova utiču dominantni odnosi moći. Zato je za levicu, kao i predstavu mladih o njoj, neoliberalizam koban, jer nadzire sećanje, pamćenje i istoriju. Drži i nož i pogaču. Dok je tako, kapitalizam ostaje neupitan.

Čime da odgovori kontuzovana levica? Institucionalizacijom sopstvenog sećanja. Ono mora da obuhvati i sopstvena nepočinstva, od represija do autoritarnosti. Uz odbacivanje fanatizma tržišta i ekonomskog rasta, kao i besomučne potrošnje, mora da se odupre sugerisanoj samokritici. Mora da se ukupni i uoči novi potencijal, primeren digitalnom dobu. A ponajviše - da ne dozvoli da joj desnica uređuje prošlost. Značaj *Antiautobiografije* se, u tom smislu, ne može preceniti. ■